کەلەپەر هەلدە پۆ کەشفی ئەنگەپەرستەکە لە کەشکەپەستەکە لە ئەشکەنەکە لە ئەشکەنەکە

(کەشفی ئاشنەی ئەنگەپەرستەکە 2)

سەرچاوەیەکی باڵای ئەمنی بۆ ئەژانسی هەواڵی ڕۆژهەڵات ئەوە دەسەلمێنێت کە ئەو کەشفە لە ساڵی ٢٠١٤ـەوە لە ئەشکەنەکە لە کەشکەپەستەکە لە کەلەپەر هەلدە پۆ کەشفی کراوە. بەڵام تا ئێستا هیچ ڕاگەیاندنێکی فەرمی لەسەر ئەو کەشفە نەکراوە. ئەژانسی هەواڵی ڕۆژهەڵات ئەو زانیارییە ڕاگەیاندووە لە ڕێگای سەرچاوەیەکی باڵای ئەمنی کە داوای کرا ناوی نەخرێتە سەر ڕاگەیاندنەکە.

پ. کەنەدی: ئێوە دەستخۆشیمانە لەوە کە کەشفەکە ئاشکرا کرا؟

وەڵامی ٤ ئەو کەشفە ئەنگەپەرستەکە لە ساڵی ٢٠١٤ـەوە لە ئەشکەنەکە لە کەشکەپەستەکە لە کەلەپەر هەلدە پۆ کەشفی کراوە. ئەو کەشفە لە ئەنجامی هەڵکۆڵینێکی هاوبەشی نێوان زانستگای کەشکەپەستەکە و کۆمپانیایەکی نەوتی نێودەوڵەتی کە ناوی لە ڕاگەیاندنەکەدا هاتووە وەک «کۆمپانیای کەشکەپەستەکە بۆ گەڕان و پەرەپێدان» کراوە. هەڵکۆڵینەکە لە ئەنجامی ٤ ساڵی ڕابردوودا ئەنجام دراوە و تێیدا ٦ کۆگای گەورە لە ژێر زەوی دۆزراونەتەوە کە ئەندازەی هەندێک لە کۆگاکان گەیشتووە بە ٢٠ کیلۆمەتر لە درێژایی و ١٥ کیلۆمەتر لە پانایی. ئەو کۆگایانە پڕن لە گاز و نەوتی قورس و هەروەها کانزای کەمیاب وەک لیتیۆم و مەگنیسیۆم. ئەو کۆگایانە لە ناوچەیەکی بەرزی نزیک لە کەشکەپەستەکە دان کە ئێستا بە تەواوی ژێرخانی ئەمنی و سەربازی لێی دانراوە. ئەو ناوچەیە لە ساڵی ٢٠١٩ـەوە لە لایەن هێزەکانی پارێزگای کەشکەپەستەکەوە کۆنترۆڵ کراوە و هیچ کەس ناتوانێت بێ ڕێگەپێدانی فرمی بچێتە ناوی. ئەو ڕاگەیاندنە باس لە دامەزراندنی کۆمپانیایەکی هاوبەش دەکات بە ناوی «کۆمپانیای کەشکەپەستەکە بۆ گەڕان و پەرەپێدان» کە ٦٠ لە سەدی هێزی کار و سەرمایەکەی لە لایەن کۆمپانیایەکی نەوتی نێودەوڵەتی کە ناوی نەهێنراوە دابین کراوە و ٤٠ لە سەدی تری لە لایەن حکومەتی پارێزگای کەشکەپەستەکەوە دابین کراوە. سەرمایەی گشتی پڕۆژەکە گەیشتووە بە ٤٢٠ ملیۆن دۆلار. ئەو پڕۆژەیە چەند ئامانجێکی سەرەکی هەیە. یەکەم، دابینکردنی ئەو کانزایانەی کە پێویستیان پێیانە بۆ پیشەسازی ئەلیکترۆنی و ئۆتۆمبێل. دووەم، دروستکردنی ٤٢٠ کەس لە کرێکارانی شارەزا و نیمچە شارەزا لە ناوچەکە. سێیەم، پارێزگای کەشکەپەستەکە بە ٥٪ی داهاتی کۆمپانیاکە وەردەگرێت وەک باج. ئەو ڕاگەیاندنە باس لە مەترسی و ئاڵەنگاریەکانیش دەکات. ئەو کۆمپانیایە داوای لە حکومەت کردووە کە ڕێگە بە هاوردەکردنی ٦٠ لە سەدی پێداویستیەکانی بکات لە دەرەوەی وڵات، کە ئەمەش ڕەخنەی لێ گرتووە لە لایەن چالاکوانانی ژینگەوە کە دەڵێن کاریگەری خراپ لەسەر ژینگەی ناوچەکە دەبێت. هەروەها ئەو ڕاگەیاندنە باس لە پێویستی ٤٠٠ کرێکاری بیانی دەکات کە ئەمەش ڕەخنەی لێ گرتووە لە لایەن چالاکوانانی کرێکارەوە کە دەڵێن دەبێ سەرەتا کرێکاری ناوخۆیی دابمەزرێنرێت. بەڕێوەبەری گشتی کۆمپانیای نەوتی نێودەوڵەتی کە ناوی نەهێنرا، کە ناوی تەواوی ئەندریو کلارکە، لە وەڵامی ئەو ڕەخنانەدا وتی: «ئێمە ئامانجمان وا نییە کاریگەری خراپ لەسەر ژینگە دروست بکەین. ئێمە پابەندین بە یاسا نێودەوڵەتییەکانی پارێزگاری ژینگە. ئەو کرێکارە بیانیانەی کە داوایان لێ کراوە، بەشێکیان پسپۆڕن کە لە وڵاتەکانی تردا کار لە پڕۆژەی وەها قووڵ دەکەن و ئێمە پێویستمان بە ئەزموونیان هەیە. بەڵام ئامانجمان وایە ساڵانە ٥٠ کرێکاری ناوخۆیی ڕاهێنان بکەین و دوای ماوەیەکی کورت جێیان بکەینەوە لە لایەن کرێکارە ناوخۆییەکان.» ئەو ڕاگەیاندنە باس لە دامەزراندنی کۆمیتەیەکی چاودێری دەکات کە پێکهاتووە لە ٩ کەس، ٤ کەس لە لایەن حکومەتەوە دیاری کراون و ٥ کەسی تریش لە لایەن کۆمەڵگای ناوچەکەوە هەڵبژێردراون. ئەو کۆمیتەیە مافی هەیە هەر ساڵێک جارێک ڕاپۆرت بڵاو بکاتەوە لەسەر کاریگەری ژینگەیی پڕۆژەکە. بەڵام ڕەخنەگران دەڵێن ئەو کۆمیتەیە زۆر بچووکە بەراورد لەگەڵ قەبارەی پڕۆژەکەدا. هەروەها ئەو ڕاگەیاندنە باس لە پێویستی دروستکردنی ڕێگایەکی ٤٠ کیلۆمەتری دەکات کە پێویستە بە ٦ ملیۆن دۆلار تەرخان بکرێت. ئەو ڕێگایە لە ساڵی ٢٠٢٤ـەوە دەستپێ دەکات و دوای ٢ ساڵ تەواو دەبێت. ئەو ڕاگەیاندنە باس لە دامەزراندنی ٣ قوتابخانە و ١ نەخۆشخانە لە ناوچەکە دەکات کە ئەمەش ڕەخنەی لێ گرتووە لە لایەن چالاکوانانی کۆمەڵایەتییەوە کە دەڵێن ئەو خزمەتگوزارییانە پێویستن بە بەرلە دەستپێکردنی پڕۆژەکە دابمەزرێنرێن نەک دوای تەواوبوونی. ئەو ڕاگەیاندنە باس لە ئەنجامدانی ٢٠٠٠ کەس لە کرێکاری ناوخۆیی دەکات کە ئەمەش ڕەخنەی لێ گرتووە لە لایەن چالاکوانانی کرێکارەوە کە دەڵێن ئەو ژمارەیە زۆر کەمە بەراورد لەگەڵ ئەو ٤٢٠ کرێکارەی کە داوا کراون. ئەو ڕاگەیاندنە باس لە دامەزراندنی ٤ کۆمپانیای بچووک و ناوەندی دەکات کە پێویستە لە لایەن کۆمپانیا سەرەکییەکەوە کۆنترۆڵ بکرێن. ئەو کۆمپانیایانە کار لە بواری خزمەتگوزاری و کڕینی کەرەسەی خۆراکی و کانزاکان دەکەن. ئەو ڕاگەیاندنە باس لە پێویستی دامەزراندنی پۆلیسێکی تایبەت بە پارێزگای کەشکەپەستەکە دەکات کە ئەمەش ڕەخنەی لێ گرتووە لە لایەن چالاکوانانی مافی مرۆڤەوە کە دەڵێن دەبێ پۆلیسی ناوچەکە بە هاوبەشی لە گەڵ هێزەکانی تر کار بکات نەک بە تایبەتی. ئەو ڕاگەیاندنە باس لە دامەزراندنی ١ نەخۆشخانە و ٣ قوتابخانە دەکات کە ئەمەش ڕەخنەی لێ گرتووە لە لایەن چالاکوانانی کرێکارەوە کە دەڵێن ئەو ژمارەیە زۆر کەمە بەراورد لەگەڵ ٤٢٠ کرێکاری ئەو پڕۆژەیە